

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA – USTAVNOPRAVNI IZAZOVI**

Apstrakt

Države se u poslednjih nekoliko decenija nalaze u konstantnim fundamentalnim promenama, koje pred pravne poretke postavljaju brojne izazove. Jedan od njih je i razvoj veštačke inteligencije. Pošto se najpre predstavlja sam koncept veštačke inteligencije, rad se bavi trenutnim normativnim stanjem u ovoj oblasti, kako na nivou međunarodnog javnog prava, tako i na nivou domaćih pravnih poredaka. Nakon toga, predstavljaju se potencijalni ustavnopravni izazovi u pogledu upotrebe veštačke inteligencije, iz čega se izvodi odgovarajući zaključak.

Ključne reči: *veštačka inteligencija, međunarodno javno pravo, ustavno pravo, pravni okvir.*

1. UOPŠTENO O VEŠTAČKOJ INTELIGENCIJI

Veštačka inteligencija svakako nije nova pojava jer se prvi put pominje već sredinom prošlog veka u radu Alana Tjuringa (*Alan Turing*) i Džona Makartija (*John McCarthy*).¹ Jasno je da ona sve više pruža značajan zamajac razvoju različitih aspekata ljudskog života.² Upotreba veštačke inteligencije je umnogome uticala ili će uticati na većinu, ako ne i na sve oblasti ljudskog života. Njena primena je pronašla put u oblastima kao što su pravo, upravljanje ljudskim resursima, finansijske usluge, transport, zdravstvena zaštita, javne usluge i mnoge druge.³ U

* Viši naučni saradnik, Institut za uporedno pravo, Beograd, e-mail: m.stanic@iup.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8849-7282>

** Ovaj rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru projekta „Prilagođavanje pravnog okvira društvenim i tehnološkim promenama sa posebnim osvrtom na regulisanje veštačke inteligencije” koji u 2025. godini sprovodi Institut za uporedno pravo uz finansijsku podršku Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija (evidencioni broj: 451-03-136/2025-03/200049 od 4. 2. 2025).

¹ J. Lovel Jasmine, „Legal Aspects of Artificial Intelligence Personhood: Exploring the Possibility of Granting Legal Personhood to Advanced AI Systems and the Implications for Liability, Rights and Responsibilities”, *International Journal of Artificial Intelligence and Machine Learning* 2/2024, 23.

² A. Kartskhiya, D. Makarenko, Status and risks of artificial intelligence: legal aspects. CEUR Workshop Proceedings, 10th Anniversary International Scientific and Technical Conference on Secure Information Technologies, BIT, <https://ceur-ws.org/Vol-2603/short5.pdf> 6. 10. 2025, 21; M. Stanić, Lj. Tintor, „Human rights and artificial intelligence – international public law and constitutional aspects”, in: *Regional Law Review* (eds. J. Kostić, A. Rodina, T. Russo), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024.

³ C. Muller, The Impact of Artificial Intelligence on Human Rights, Democracy and the Rule of Law, <https://allai.nl/wp-content/uploads/2020/06/The-Impact-of-AI-on-Human-Rights-Democracy-and-the-Rule-of-Law-draft.pdf>, 6. 10. 2025, 3.

svakom slučaju, veštačka inteligencija ima ogroman potencijal da utiče generalno na poboljšanje ljudskih sposobnosti.⁴ Pored toga, ona sa sobom nosi dva ključna preimущества za čovečanstvo: 1) stvara automatizaciju, te usled toga dovodi do uštede vremena; i 2) integriše hiljade podataka kako bi se rešili i najsloženiji problemi.⁵

Uprkos širenju veštačke inteligencije, ne postoji nijedna njena definicija koja je široko prihvaćena.⁶ Pomenuti Makarti sa saradnicima prvi je pokušao da definiše veštačku inteligenciju 1956. godine opisavši je kao „pokušaj traženja kako da mašine koriste jezik i koncepte prilikom rešavanja problema”.⁷ Prema Liju (*Jaemin Lee*), Oksfordski rečnik definiše veštačku inteligenciju kao „teoriju i razvoj računarskih sistema sposobnih da obavljaju zadatke koji obično zahtevaju ljudsku inteligenciju”.⁸ Kaže se i da je veštačka inteligencija „pametni digitalni sistem koji uči sâm, razvija sopstvene sisteme za pretragu i učenje, može da ima i svoj jezik koji ljudi ne razumeju, razvija sopstvene veštačke neuronske mreže, može da piše sopstvene programe, ali najvažnije je da ima moć donošenja odluka. U zavisnosti od znanja koje poseduje, u stanju je da odluči koje će radnje preduzeti ili ne, budući da može da predvidi njihov rezultat. Drugim rečima, veštačku inteligenciju karakteriše to što više ne zavisi od ljudskih komandi”.⁹

Kako neki drugi autori vele:¹⁰ „Sistemi veštačke inteligencije su softverski, a moguće i hardverski sistemi koje su dizajnirali ljudi, a koji, kada im se zada složen cilj, deluju u fizičkoj ili digitalnoj dimenziji tako što opažaju svoje okruženje putem prikupljanja podataka, tumače prikupljene strukturirane ili nestrukturirane podatke, rasuđuju o njima ili obrađuju informacije izvedene iz ovih podataka i odlučuju o najboljim akcijama koje bi trebalo da se preduzmu kako bi se postigao zadati cilj”. OECD definiše sistem veštačke inteligencije kao sistem zasnovan na mašinama, dizajniran da radi sa različitim nivoima autonomije i koji može, za eksplicitne ili implicitne ciljeve, generisati rezultate kao što su predviđanja, preporuke ili odluke koje utiču na fizičko ili virtuelno okruženje.¹¹

⁴ A. T. Homam Reda, B. Polok Beata, A. Rana Afrasiab, „Balancing Potential and Peril: The Ethical Implications of Artificial Intelligence on Human Rights”, *Multicultural education* 6/2023, 94, https://www.researchgate.net/profile/Homam-El-Taj/publication/372508105_Balancing_Potential_and_Peril_The_Ethical_Implications_of_Artificial_Intelligence_on_Human_Rights/links/64f07b71743dc20a6eb1711d/Balancing-Potential-and-Peril-The-Ethical-Implications-of-Artificial-Intelligence-on-Human-Rights.pdf?_tp=eyJlb250ZXh0Ij01pZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19, 9. 10. 2025.

⁵ R. Nishant, M. Kennedy, J. Corbett, „Artificial intelligence for sustainability: Challenges, opportunities, and a research agenda”, *International journal of information management* 53/2020.

⁶ A. Reddy Amarendar, „Human Rights vs Artificial Intelligence”, *Indian Journal of Law and Legal Research* 4/2022, 1–44.

⁷ J. Lee, *Artificial Intelligence and International Law*, Springer, Singapore 2022, 6; S. Singh, M. Singh, „Role of Artificial Intelligence for Environment Protection: An Analysis”, *Artificial Intelligence and Law* 2025, 169; M. Stanić, Lj. Tintor.

⁸ J. Lee, 1.

⁹ I. I. Nicolau, „Human Rights and Artificial Intelligence”, *Journal of Law and Administrative Sciences* 12/2019, 64, <http://jolas.ro/wp-content/uploads/2019/12/jolas12a7.pdf>, 15. 10. 2025.

¹⁰ C. Muller, 3.

¹¹ Đ. Krivokapić, A. Nikolić, „Regulisanje veštačke inteligencije – stanje i perspektive.” *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava* 1/2022, 95; M. Stanić, Lj. Tintor.

Veštačka inteligencija se može grubo klasifikovati u dve kategorije: prva je veštačka inteligencija u užem smislu, koja je dizajnirana za obavljanje određenih zadataka ili funkcija, a druga je veštačka inteligencija u širem smislu, sposobna da obavlja bilo koji intelektualni zadatak koji i čovek može da uradi. Veštačka inteligencija u širem smislu još uvek je hipotetička, dok je ona prva već stvarnost i koristi se u različitim oblastima ljudskog života.¹² Prelazak sa prve na drugu, poznatu i kao jaka veštačka inteligencija, predstavlja značajan skok koji uključuje pitanja odgovornosti, obaveza i potencijalne potrebe za novim pravnim kategorijama i strukturama.¹³

2. REGULISANJE VEŠTAČKE INTELIGENCIJE NA NIVOU MEĐUNARODNOG JAVNOG PRAVA

Uticaj veštačke inteligencije kao i svake inteligencije na društvo može da bude i koristan i štetan. Stoga je nužno da čovečanstvo reaguje kako bi uspostavilo odgovarajući pravni okvir u vezi sa ovom problematikom. Kako neki autori kažu¹⁴, da bi se svi izazovi prevladali, stvaranje takvog pravnog okvira zahteva sinergiju i zajednički rad pravnih sistema kako na globalnom tako i na regionalnom nivou.¹⁵ U okviru međunarodnog javnog prava, očekivano, stvaranje pravnog okvira krenulo je u formi usvajanja smernica i preporuka u okviru različitih međunarodnih organizacija,¹⁶ uz diskusiju o uticaju veštačke inteligencije na ljudska prava već dugi niz godina. Komesar UN za ljudska prava je 2021. godine izjavio da bi države izričito trebalo da zabrane primenu veštačke inteligencije koja nije u skladu sa međunarodnim pravom ljudskih prava.¹⁷

Bakiner (*Onur Bakiner*) naglašava da „uprkos apelima za preduzimanje odgovarajućih koraka u okviru međunarodnog javnog prava u svetlu suočavanja sa izazovima veštačke inteligencije, međunarodne organizacije nisu usvajale pravne akte obavezujućeg karaktera. Umesto toga, doneto je više rezolucija i direktiva koje se bave, primera radi, poslovnom odgovornošću, upravljanjem podacima, privatnošću i tako dalje.” Valja imati na umu da sistem Ujedinjenih nacija nudi širok spektar primenljivih, iako nejasno definisanih prava koja se mogu tumačiti kao relevantna za veštačku inteligenciju.¹⁸ Međunarodni pakt o građanskim i političkim

¹² S. Singh, M. Singh, 170.

¹³ J. Lovel Jasmine, 24; M. Stanić, Lj. Tintor.

¹⁴ N. Martsenko, „Artificial intelligence and human rights: a scientific review of impacts and interactions”, *Studia Prawnoustrojowe* 58/2022, 317, <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sp/article/download/8245/6497>, 9. 10. 2025.

¹⁵ L. Lane, „Clarifying Human Rights Standards through Artificial Intelligence Initiatives”, *International and Comparative Law Quarterly* 71/2022, 927, https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/52D69ACE49CE1E0B5D9E69E51CA14690/S0020589322000380a.pdf/clarifying_human_rights_standards_through_artificial_intelligence_initiatives.pdf, 9. 10. 2025; M. Stanić, Lj. Tintor.

¹⁶ A. Quintavalla, J. J. Temperman, „Introduction”, in: *Artificial Intelligence and Human Rights* (eds. A. Quintavalla, J. Jeroen Temperman), Oxford University Press, Oxford 2023, 4.

¹⁷ A. T. Homam Reda, B. Polok Beata, A. Rana Afrasiab, 97; M. Stanić, Lj. Tintor.

¹⁸ O. Bakiner, „The promises and challenges of addressing artificial intelligence with human rights”, *Big Data & Society* 2/2023, 4; M. Stanić, Lj. Tintor.

pravima najbliži je po sadržini međunarodnom ugovoru koji se bavi zabrinutošću oko savremenih, te novih i nastajućih tehnologija, uključujući i veštačku inteligenciju.¹⁹ Organizacija UN za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) imenovala je grupu od 24 eksperta radi izrade Preporuke o etici veštačke inteligencije, kako bi se stvorio „etički vodič i opšta normativna osnova koja bi omogućila poštovanje vladavine prava u digitalnom svetu.”²⁰ Nakon što je grupa pribavila sva relevantna stanovišta, konačan tekst Preporuke usvojen je u novembru 2021. godine.²¹

Na regionalnom nivou, „Evropska unija (EU) je preuzela vodeću ulogu u materiji regulisanja veštačke inteligencije. Tako je u Rezoluciji 2015/2103 (INL) Evropskog parlamenta od 16. februara 2017. godine sa preporukama Evropske komisije o građanskopravnoj regulativi robotike, koja nije univerzalno obavezujući akt, naznačeno da bi u ovoj fazi razvoja tehnologije veštačka inteligencija trebalo da bude prepoznata kao objekat društvenih odnosa.”²² U stvari, „EU je takođe razvila dobro poznate Etičke smernice za pouzdanu veštačku inteligenciju, koje je usvojila Ekspertska grupa visokog nivoa za veštačku inteligenciju koju je osnovala Evropska komisija. Smernice postavljaju sedam zahteva za pouzdanu veštačku inteligenciju, zasnovanih na četiri etička principa.”²³ Respektivno, u aprilu 2021. godine, Evropska komisija objavila je Nacrt zakona o veštačkoj inteligenciji, kojim se utvrđuje predloženi pravni okvir za veštačku inteligenciju. Zakon o veštačkoj inteligenciji je izgrađen na inicijativama zasnovanim na etici kao što su Etičke smernice za pouzdanu veštačku inteligenciju i Rezolucija o okviru etike veštačke inteligencije.²⁴ Cilj ove inicijative bila je priprema evropskih zemalja za sve vrste uticaja veštačke inteligencije, što bi trebalo da osigura evropski etički i pravni okvir. Nedavno, 13. marta 2024. godine, Evropska unija (EU) usvojila je Zakon o veštačkoj inteligenciji, koji predstavlja prvi skup osnovnih pravila za upravljanje veštačkom inteligencijom na svetu. Zakon koristi pristup zasnovan na riziku, što znači da što je rizik koji veštačka inteligencija predstavlja za društvo veći, to će se njime strože upravljati.”²⁵

U okviru Saveta Evrope, vredan je pažnje i Protokol o izmenama Konvencije o zaštiti pojedinaca u vezi sa automatskom obradom ličnih podataka. Konkretno, ovaj akt ne predstavlja inicijativu koja se neposredno odnosi na veštačku inteligenciju, ali bi, slično Opštoj uredbi o zaštiti podataka o ličnosti (GDPR), imao uticaj na neke aspekte razvoja i primene veštačke inteligencije.²⁶ Protokol

¹⁹ O. Bakiner, 4.

²⁰ L. Lane, 930.

²¹ *Ibid.*; M. Stanić, Lj. Tintor.

²² N. Martsenko, 322.

²³ F. Roumate „Artificial intelligence, ethics and international human rights law”, *The International Review of Information Ethics* 29/2021, 6; S. Gerke, T. Minssen, G. Cohen, „Ethical and legal challenges of artificial intelligence-driven healthcare”, in: *Artificial intelligence in healthcare* (eds. A. Bohr, K. Memarzadeh), Academic Press, 2020, 299; L. Lane, 932; M. Stanić, Lj. Tintor.

²⁴ F. Roumate, 6; L. Lane, 932; O. Bakiner, 4.

²⁵ N. L. C. Pham, M. H. Le Thi, V. V. Nguyen, „The negative impacts of AI on the environment and legal regulation”, *International Journal of Law* 1/2025, 126.

²⁶ F. Roumate, 6; L. Lane, 932; O. Bakiner, 4.

predstavlja pristup tipičan za Savet Evrope u postavljanju državama potpisnicama pozitivnih obaveza, koje uključuju i obavezu zaštite pojedinaca od kršenja obaveza od strane privatnog sektora.²⁷ Okvirna konvencija Saveta Evrope o veštačkoj inteligenciji, ljudskim pravima, demokratiji i vladavini prava usvojena je 17. maja 2024. godine od strane Komiteta ministara Saveta Evrope, na njegovoj 133. sednici, održanoj u Strazburu, a otvorena za potpisivanje povodom Konferencije ministara pravde u Viljnusu 5. septembra 2024. godine.²⁸

3. REGULISANJE VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U UNUTRAŠNJIM PRAVNIM PORECIMA

Evropska komisija ohrabrila je sve države članice Evropske unije da razviju nacionalnu strategiju za veštačku inteligenciju, a nekoliko država, poput Ujedinjenog Kraljevstva, koje više nije članica Unije, i Nemačke, to je već i učinilo.²⁹ Više zemalja je usvojilo nacionalne strategije u vezi sa veštačkom inteligencijom, a neke od njih su donele i obavezujuće pravne akte.³⁰ Ostale države takođe rade na regulatornim okvirima iako do sada bez konkretnijih rezultata. Druge zakonodavne inicijative preduzete su na subnacionalnom nivou, kao što je zakon o diskriminaciji i upotrebi automatizovanog donošenja odluka, usvojen u državi Vašington u SAD.³¹ Generalno, mnoge zemlje napreduju u usvajanju zakona ili propisa koji se tiču veštačke inteligencije, uključujući i usvajanje nacionalnih strategija za veštačku inteligenciju, a neobavezujuće nacionalne mere ponekad se pozivaju na širok spektar ljudskih prava na međunarodnom nivou.³²

U Srbiji je značaj veštačke inteligencije prepoznat na državnom nivou. U tom smislu, preduzimaju se značajni koraci kako bi se pratili svetski i evropski trendovi. Formirana je Radna grupa za izradu zakona o veštačkoj inteligenciji Republike Srbije. Formiranje Radne grupe označava početak važnog procesa u izradi zakona o veštačkoj inteligenciji. Radnu grupu čine predstavnici različitih državnih organa, naučne i stručne zajednice, advokatskih kancelarija i poslovnih subjekata koji se bave veštačkom inteligencijom. Učešće velikog broja stručnjaka iz različitih oblasti ima za cilj da obezbedi sveobuhvatan pogled na sve aspekte regulacije veštačke inteligencije.³³

²⁷ L. Lane, 935; M. Stanić, Lj. Tintor.

²⁸ Committee on Artificial Intelligence (CAI), <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cai>, 6. 10. 2025.

²⁹ S. Gerke, T. Minssen, G. Cohen, 299.

³⁰ T. Tzimas, „Artificial intelligence and human rights: their role in the evolution of AI”, *Heidelberg Journal of International Law*, ZaöRV 80/2020, 549, <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm?abstractid=3947615>; L. Lane, 940; M. Stanić, Lj. Tintor.

³¹ T. Tzimas, 549; L. Lane, 940; M. Stanić, Lj. Tintor.

³² *Ibid.*

³³ First Meeting of the Working Group for Drafting the Artificial Intelligence Law of the Republic of Serbia Held, <https://www.ai.gov.rs/vest/en/948/first-meeting-of-the-working-group-for-drafting-the-artificial-intelligence-law-of-the-republic-of-serbia-held.php>, 6. 10. 2025; M. Stanić, Lj. Tintor.

4. BUDUĆI USTAVNOPRAVNI IZAZOVI U POGLEDU VEŠTAČKE INTELIGENCIJE

Veštačka inteligencija brzo prodire u državne pore³⁴ predstavljajući izazov za ustavne sisteme, pošto menja odnos između samih državnih organa, te državnog aparata i građana.³⁵ Osnovni problem veštačke inteligencije je nedostatak suštinskih veza sa političkom zajednicom, neophodnih da bi njeno delovanje bilo prožeto legitimitetom.³⁶ Takođe, ustavna nauka o veštačkoj inteligenciji još uvek je u povojima, što je nedavno počelo da se menja pojavom akademskog polja poznatog kao digitalna ustavotvornost, pošto algoritamsko društvo zahteva ne samo praktične adaptacije ustavnosti na nove društvene izazove već i dublje metateorijsko preispitivanje samog koncepta ustavnosti.³⁷ Pre nego što se okrenemo stvarnim promenama, trebalo bi, međutim, da se napomene da svaka nova transformacija ne znači nužno zamenu ustavnih vrednosti prethodne ere, već da nove prakse, institucije i koncepti često koegzistiraju sa postojećima. Drugim rečima, staro ne nestaje nužno, već ono mutira, ponekad slabi, ponekad jača i prerasta u nove institucije i prakse koje dopunjuju postojeće.³⁸

Konkretno, sa pojavom veštačke inteligencije prvo je potencijalno pogođeno jedno od centralnih načela ustavnog prava, a to je princip podele vlasti. Iz tog razloga, postmodernost se posmatra kao period u kome više ne postoje tri, već pet grana vlasti koje će se u kasnoj postmodernosti pridružiti šestoj, veštačkoj inteligenciji, koja, u nekom scenariju, može da dovede do kraja „podele vlasti” i pojave digitalnog despotizma, posebno u rukama transnacionalnih i globalnih korporacija i veoma velikih platformi. U ovom kontekstu, klasična vladavina prava, sa svojim osnovnim elementima koji čine jezgro pravno-institucionalne dimenzije moderne ustavotvornosti, biće dodatno osporena u kasnoj postmodernosti od strane „novih izvora normativnosti” koji pokreću „vladavinu tehnologije”, upravo na račun vladavine prava. Podrazumeva se da će ovo imati značajne implikacije na zaštitu osnovnih prava, te da savremena inflacija ljudskih prava u višeslojnom sistemu zaštite donosi nove izazove i mogućnosti za razvoj „digitalnih ljudskih prava”.³⁹ Stoga bi pojedinci kojih se tiče upotreba veštačke inteligencije trebalo da

³⁴ P. F. Bresciani, M. Palmirani, „Constitutional Opportunities and Risks of AI in the law-making process”, *Federalismi* it 2/2024, 2, <https://cris.unibo.it/bitstream/11585/953858/1/23.%20Constitutional%20Opportunities%20and%20Risks%20of%20AI%20in%20the%20law-making%20process.pdf>, 7. 10. 2025.

³⁵ A. Z. Huq, „Constitutional rights in the machine-learning state”, *Cornell Law Review* 105/2019, 1952, https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=14026&context=journal_articles, 7. 10. 2025; M. Stanić, „Podela vlasti i raspuštanje parlamenta - evropski noviteti”, *Revija za evropsko pravo* 1/2024, 58; M. Stanić, „Sudski saveti u Holandiji i Belgiji”, *Revija za evropsko pravo* 1/2022.

³⁶ G. Abiri, „Public Constitutional AI”, *Georgia Law Review* 59/2024, 602, <https://arxiv.org/pdf/2406.16696>, 7. 10. 2025.

³⁷ M. Avbelj, „Reconceptualizing Constitutionalism in the AI Run Algorithmic Society”, *German Law Journal* 7/2024, 1088, https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/F83A866A_D4B9A80BA3622F49D63AF725/S207183222400035Xa.pdf/reconceptualizing-constitutionalism-in-the-ai-run-algorithmic-society.pdf, 7. 10. 2025.

³⁸ *Ibid.*, 1090.

³⁹ *Ibid.*, 1091.

imaju pravo na objašnjenje kako veštačka inteligencija funkcioniše, koju logiku sledi i kako njena upotreba utiče na njihove interese. Dakle, radi se o tome kako upotreba veštačke inteligencije utiče na konkretno lice, čak i ako veštačka inteligencija ne obrađuje lične podatke, u kom slučaju, prema Opštoj uredbi o zaštiti podataka (GDPR), već postoji pravo na takve informacije.⁴⁰ Kao što su Kvintavala i Temperman naveli,⁴¹ veoma je teško objasniti sve posledice koje razvoj i primena veštačke inteligencije mogu imati na zaštitu ljudskih prava. Stoga bi potpuno harmonizovan pristup predstavljao dobro rešenje za obezbeđivanje zajedničkog okvira i izbegavanje fragmentacije koja bi mogla da ugrozi cilj obezbeđivanja istog nivoa zaštite osnovnih prava. Ipak, vredi naglasiti da ovo nije lak zadatak.⁴² S obzirom na njihov značaj za institucionalizaciju pravde i izražavanje, kao i očuvanje ljudskog fokusa vladavine prava, ljudska prava mogu postaviti krajnju kontrolu i ravnotežu u vezi sa razvojem veštačke inteligencije. Konkretnije, sugestija je da ljudska prava mogu i moraju doprineti regulatornom okviru koji promoviše „prijateljsku” veštačku inteligenciju i zabranjuje nepoželjne, kao i da omogućava poželjan razvoj i primene veštačke inteligencije.⁴³

Drugo, veštačka inteligencija može doprineti kvalitetu zakonodavnog procesa. Naime, identifikovanjem neslaganja između normi, može da dovede do njihove usklađenosti. Zatim, obradom podataka može da poboljša efikasnost propisa simulirajući njihov stvarni uticaj. To znači da ona može da pomogne parlamentima u sprovođenju *ex post* pregleda zakonodavstva prikupljanjem i organizovanjem velikih količina informacija o njegovoj primeni u sudskim odlukama, njegovom efektu u društvu, pa čak i mišljenjima i povratnim informacijama građana i drugih zainteresovanih strana.⁴⁴ No, ključno je da parlamenti pažljivo procene povezane rizike pre nego što primene te tehnologije. To je naročito značajno, jer, kako smo videli, pravni okvir, bilo na nacionalnom ili međunarodnom nivou, još nije dovoljan da se posebno pozabavi rizicima veštačke inteligencije u kontekstu parlamentarne upotrebe.⁴⁵

Treće, mogućnost zamene sudija veštačkom inteligencijom podrazumevala bi drastične promene u okviru pravosuđa u svim zemljama. Takođe, nije nimalo jasno da li bi te promene bile nabolje, iako zagovornici takve mogućnosti navode njihove tri glavne prednosti: efikasnost, ujednačenost i pristup pravdi.⁴⁶ Ipak, ar-

⁴⁰ P. Nemitz, „Constitutional democracy and technology in the age of artificial intelligence”, *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences* 376/2018, 13, <https://royalsocietypublishing.org/doi/pdf/10.1098/rsta.2018.0089>, 7. 10. 2025.

⁴¹ A. Quintavalla, J. J. Temperman, „Conclusion”, in: *Artificial Intelligence and Human Rights* (eds. A. Quintavalla, J. Jeroen Temperman), Oxford University Press, Oxford 2023, 570.

⁴² O. Pollicino, G. De Gregorio, *Constitutional law in the algorithmic society*, https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/969E0889109C8092AD0AB570_19E50_7E3/9781108843126c1_3-24.pdf/constitutional_law_in_the_algorithmic_society.pdf, 13, 7. 10. 2025.

⁴³ T. Tzimas, 549.

⁴⁴ P. F. Bresciani, M. Palmirani, 6.

⁴⁵ *Ibid.*, 11.

⁴⁶ A. C. Michaels, „Artificial intelligence, legal change, and separation of powers”, *University of Cincinnati Law Review* 4/2019, 1101, <https://scholarship.law.uc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1366&context=uclr>, 14. 10. 2025.

gumenti u prilog sudija sa veštačkom inteligencijom potcenjuju ljudske aspekte prava. U slučaju da postoje prednosti sudija sa veštačkom inteligencijom, one su ograničene i mogu biti nadmašene velikim nedostacima, koji uključuju sumnjivu sposobnost dinamičkog prilagođavanja tokom vremena promenljivim okolnostima i moguće štetne efekte u pogledu podele vlasti. U najmanju ruku, trebalo bi da se ovi potencijalni nedostaci pravosuđa sa veštačkom inteligencijom shvate ozbiljno, te da se razmotre i reše pre nego što se pokrene bilo kakav plan za kretanje u pravcu automatizacije pravosuđa.⁴⁷

5. ZAKLJUČAK

Više je nego očigledno da su osnovna prava i demokratske vrednosti pod pritiskom u informacionom društvu.⁴⁸ Nove tehnologije su uvek dovodile u pitanje, ako ne i narušavale, društveni, ekonomski, pravni i donekle ideološki *status quo*. Takve transformacije utiču na ustavne vrednosti, jer države formulišu svoj pravni odgovor na nove tehnologije na osnovu ustavnih principa koji, s jedne strane, zadovoljavaju dinamiku novih zahteva, dok, s druge strane, razmatraju upotrebu tehnologija u svetlu ograničenja koja nameću ustavne garantije.⁴⁹ Navodi se i da su „ustavi osmišljeni da ograniče javna, tačnije vladina ovlašćenja, i zaštite pojedince od bilo kakve zloupotrebe od strane države. Prelazak moći iz javnih u privatne ruke zahteva preispitivanje i, u svakom slučaju, preispitivanje nekih dobro uspostavljenih pretpostavki, jer je poslednjih godina uspon algoritamskog društva doveo do paradigmatške promene gde javna moć više nije jedini izvor brige za poštovanje osnovnih prava i zaštitu demokratije. To zahteva ili preispitivanje ustavnih granica kako bi se digitalne platforme podvrgle ustavnom pravu ili preispitivanje odnosa između ustavnog prava i privatnog prava, uključujući dužnost države da reguliše kibernetički kompleks, unutar ili van jurisdikcijskih granica države. U ovom okviru, uspon digitalnih privatnih ovlašćenja dovodi u pitanje tradicionalne karakteristike ustavnog prava, podstičući tako pitanje o tome kako bi se ovo drugo moglo razvijati da bi se suočilo sa izazovima koje donosi pojava novih oblika moći u algoritamskom društvu.”⁵⁰ Treba naglasiti da se u tom prelaznom periodu izuzetno važna i aktivna uloga može očekivati od sudova, posebno ustavnih sudova, koji treba da postave jasne granice.

S jedne strane, kada govorimo o pravnim koracima, posebno ustavnim, mora se uzeti u obzir da stvaranje pravnog okvira traje godinama. Ovo je alarmantno s obzirom na činjenicu da tokom jedne decenije mogu proći dve tehnološke generacije. Stoga bi buduće diskusije trebalo da se pozabave ovim pitanjem i da ga što pre razjasne. Generalno, transformacija pravnih postulata ne bi

⁴⁷ *Ibid.*, 1103.

⁴⁸ O. Pollicino, G. De Gregorio, 10.

⁴⁹ *Ibid.*, 5.

⁵⁰ *Ibid.*, 6; M. Stanić, Lj. Tintor.

smela dalje da se odlaže. Veštačka inteligencija napreduje nezadrživo, dok pravne norme koje se na nju odnose kreću napred puževim tempom, što je nedopustivo.⁵¹ S druge strane, upotreba tehnologije predstavlja takođe i priliku jer može da obezbedi bolje sisteme sprovođenja pravnih pravila, ali i jasan i pouzdan okvir koji kompenzuje greške u okviru određenih procesa.⁵² Drugim rečima, veštačka inteligencija pruža koristi i ima nedostatke,⁵³ isto kao i ljudska inteligencija. No, uvek moramo da imamo na umu da je ljudska inteligencija stvorila veštačku, te da je neophodno da je ljudska inteligencija drži pod kontrolom, pospešujući njenu pozitivnu primenu, a sprečavajući onu suprotnu, negativnu.

Miloš Stanić

Institute of Comparative Law, Belgrade

ARTIFICIAL INTELLIGENCE – CONSTITUTIONAL CHALLENGES

Summary

In the last few decades, countries have been undergoing constant fundamental changes. Those processes pose numerous challenges to legal systems. One of those challenges is the development of artificial intelligence. In this paper, the author, after presenting the very concept of artificial intelligence, first deals with the current normative situation in this area, both at the level of international public law and at the level of domestic legal systems. After that, potential constitutional challenges are presented regarding the use of artificial intelligence, with a corresponding conclusion.

Keywords: Artificial Intelligence, Public International Law, Constitutional Law, Legal Framework.

Literatura

Abiri, G. „Public constitutional ai”, *Georgia Law Review* 59/2024, 601–670, <https://arxiv.org/pdf/2406.16696>, 7. 10. 2025.

Avbelj, M. „Reconceptualizing Constitutionalism in the AI Run Algorithmic Society”, *German Law Journal* 7/2024, 1081–1094, <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/F83A866AD-4B9A80BA3622F49D63AF725/S207183222400035Xa.pdf/reconceptualizing-constitutionalism-in-the-ai-run-algorithmic-society.pdf>, 7. 10. 2025.

⁵¹ J. Lee, 261.

⁵² O. Pollicino, G. De Gregorio, 12.

⁵³ A. Quintavalla, J. J. Temperman, „Introduction”, 4.

- Bakiner, O. „The promises and challenges of addressing artificial intelligence with human rights”, *Big Data & Society* 2/2023, 1–10, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/20539517231205476>.
- Bresciani, P. F., Palmirani M. „Constitutional Opportunities and Risks of AI in the law-making process”, *Federalismi it* 2/2024, 1–18 <https://cris.unibo.it/bitstream/11585/953858/1/23.%20Constitutional%20Opportunities%20and%20Risks%20of%20AI%20in%20the%20law-making%20process.pdf>, 7. 10. 2025.
- Committee on Artificial Intelligence (CAI), <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cai>, 6. 10. 2025.
- First Meeting of the Working Group for Drafting the Artificial Intelligence Law of the Republic of Serbia Held, <https://www.ai.gov.rs/vest/en/948/first-meeting-of-the-working-group-for-drafting-the-artificial-intelligence-law-of-the-republic-of-serbia-held.php>, 6. 10. 2025.
- Gerke, S., Minssen T., Cohen G. „Ethical and legal challenges of artificial intelligence-driven healthcare”, in: *Artificial intelligence in healthcare* (eds. A. Bohr, K. Memarzadeh), Academic Press, 2020, 295–336.
- Homam Reda, A.-T., Polok Beata, B., Rana Afrasiab, A. „Balancing Potential and Peril: The Ethical Implications of Artificial Intelligence on Human Rights”, *Multicultural education* 6/2023, 94–101, https://www.researchgate.net/profile/Homam-El-Taj/publication/372508105_Balancing_Potential_and_Peril_The_Ethical_Implications_of_Artificial_Intelligence_on_Human_Rights/links/64f07b71743dc20a6eb1711d/Balancing-Potential-and-Peril-The-Ethical-Implications-of-Artificial-Intelligence-on-Human-Rights.pdf?_tp=eyJjb-250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19, 9. 10. 2025.
- Huq, A. Z. „Constitutional rights in the machine-learning state”, *Cornell Law Review* 105/2019, 1875–1954, https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=14026&context=journal_article, 7. 10. 2025.
- Kartskhiya, A., Makarenko, D. Status and risks of artificial intelligence: legal aspects. CEUR Workshop Proceedings, 10th Anniversary International Scientific and Technical Conference on Secure Information Technologies, BIT, <https://ceur-ws.org/Vol-2603/short5.pdf>, 6. 10. 2025.
- Krivokapić, Đ., Nikolić, A. „Regulisanje veštačke inteligencije–stanje i perspektive”, *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava* 1/2022, 93–111.
- Lane, L. „Clarifying Human Rights Standards through Artificial Intelligence Initiatives”, *International and Comparative Law Quarterly* 71/2022, 915–944, https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/52D69ACE49CE1E0B5D9E69E51CA14690/S0020589322000380_a.pdf/clarifying_human_rights_standards_through_artificial_intelligence_initiatives.pdf, 9. 10. 2025.
- Lee, J. *Artificial Intelligence and International Law*, Springer, Singapore 2022.

- Lovel Jasmine, J. „Legal Aspects of Artificial Intelligence Personhood: Exploring the Possibility of Granting Legal Personhood to Advanced AI Systems and the Implications for Liability, Rights and Responsibilities”, *International Journal of Artificial Intelligence and Machine Learning* 2/2024, 23–40.
- Martsenko, N. „Artificial intelligence and human rights: a scientific review of impacts and interactions”, *Studia Prawnoustrojowe* 58/2022, 315–329, <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sp/article/download/8245/6497>, 9. 10. 2025.
- Michaels, A. C. „Artificial intelligence, legal change, and separation of powers”, *University of Cincinnati Law Review* 4/2019, 1083–1103, <https://scholarship.law.uc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1366&context=uclr>, 14. 10. 2025.
- Muller, C. The Impact of Artificial Intelligence on Human Rights, Democracy and the Rule of Law, <https://allai.nl/wp-content/uploads/2020/06/The-Impact-of-AI-on-Human-Rights-Democracy-and-the-Rule-of-Law-draft.pdf>, 6. 10. 2025.
- Nemitz, P. „Constitutional democracy and technology in the age of artificial intelligence”, *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences* 376/2018, 1–14, <https://royalsocietypublishing.org/doi/pdf/10.1098/rsta.2018.0089>, 7. 10. 2025.
- Nicolau, I. I. „Human Rights and Artificial Intelligence”, *Journal of Law and Administrative Sciences* 12/2019, 64–70, <http://jolas.ro/wp-content/uploads/2019/12/jolas12a7.pdf>, 15. 10. 2025.
- Nishant, R. Kennedy, M., Corbett, J. „Artificial intelligence for sustainability: Challenges, opportunities, and a research agenda”, *International journal of information management* 53/2020, 102–104.
- Pham, N. L. C., Le Thi, M. H., Nguyen, V. V. „The negative impacts of AI on the environment and legal regulation”, *International Journal of Law* 1/2025, 124–127.
- Pollicino, O., De Gregorio, G. *Constitutional law in the algorithmic society*, https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/969E-0889109C8092AD0AB57019E507E3/9781108843126c1_3-24.pdf/constitutional_law_in_the_algorithmic_society.pdf, 7. 10. 2025.
- Quintavalla, A., Temperman, J. J. „Conclusion”, in: *Artificial Intelligence and Human Rights* (eds. A. Quintavalla, J. Jeroen Temperman), Oxford: Oxford University Press 2023, 569–570.
- Quintavalla, A., Temperman, J. J. „Introduction”, in: *Artificial Intelligence and Human Rights* (eds. A. Quintavalla, J. Jeroen Temperman), Oxford: Oxford University Press, 3–15.
- Roumate, F. „Artificial intelligence, ethics and international human rights law”, *The International Review of Information Ethics* 29/2021, 1–7.
- Reddy Amarendar, A. „Human Rights vs Artificial Intelligence”, *Indian Journal of Law and Legal Research* 4/2022, 1–44.

- Singh, S., Singh, M. „Role of Artificial Intelligence for Environment Protection: An Analysis” *Artificial Intelligence and Law* 2025, 165–175.
- Stanić, M. „Podela vlasti i raspuštanje parlamenta - evropski noviteti”, *Revija za evropsko pravo* 1/2024, 57–77.
- Stanić, M., „Sudski saveti u Holandiji i Belgiji”, *Revija za evropsko pravo* 1/2022, 57–70.
- Stanić, M. Tintor, Lj. „Human rights and artificial intelligence – international public law and constitutional aspects”, in: *Regional Law Review* (eds. J. Kostić, A. Rodina, T. Russo), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024, 169–178.
- Tzimas T. „Artificial intelligence and human rights: their role in the evolution of AI”, *Heidelberg Journal of International Law, ZaöRV* 80/2020, 533–557, <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm?abstractid=3947615>